

SårMAGASINET

En tidskrift från Sårsköterskor i Sverige

nr 5 • 2017

PORTRÄTT:
Madeleine
Stenius

Lambåplastik vid
oläkbara trycksår

Vad är och
gör EPUAP?

Christina Lindholm

Leg. sjuksköterska,
Med dr, professor

Kära läsare!

Vilken rolig och intensiv höst det har varit, massor av aktiviteter, många föreläsningar, många energigivande möten i samband med olika föreläsningar runt om i Sverige!

I detta nummer av SårMagasinet har vi fokuserat trycksår, belyst från olika vinklar.

Porträttet av Madeleine Stenius inleder. Vilken fantastisk gärning, och vilket fokus! I stum beundran har jag fått möjlighet att teckna hennes porträtt. Madde är en ”doer” som verkligen vet vad livet i rullstol innebär, och som har inspirerat patienter och vårdgivare av alla kategorier under många år. Hennes kunskaper och erfarenheter av att förebygga och behandla trycksår i samband med ryggmärgsskador och neurologiska sjukdomstillstånd och rullstolsbruk är oslagbara! SårMagasinet tackar för hennes medverkan i detta trycksår-fokuserade nummer.

I detta nummer av SårMagasinet har vi också fått en unik möjlighet att följa en patient genom den avancerade kirurgiska proceduren att dissekera loss ett trycksår och att anlägga en lambå. Detta speglas i ett bildreportage. Att få vara observatör under ett par trycksårs-lambåoperationer på Plastikkirurgiska kliniken, Karolinska Universitetssjukhuset har verkligen varit en stor upplevelse. Koncentrationen, skickligheten, teamarbetet, allting fungerar! En totalt prestigelös diskussion mellan operatörerna, operationssköterskans falklika koll på hygien, instrumentation, narkospersonalens lugna arbete! Just den totala koncentrationen och fokus från det att första snittet läggs, och igenom hela det kirurgiska ingreppet är mäktigt.

Vi får också glimtar från den senaste EPUAP-kongressen, och vi får läsa mer om Eva Svings prisbelönade föreläsning i Belfast.

Så har vi fått ett nytt kategoriseringskort för trycksår, utarbetat av Västra Götalandsregionen och Ulrika Källman. Detta presenteras nu i SårMagasinet. På detta kort har inkontinens-associerad dermatit (IAD) lagts till som differentialdiagnos. Kortet kallas ”0-vision” trycksår och kan laddas ner på SSiS’ hemsida (www.sarsjukskoterskor.se). SårMagasinet och SSiS tackar Region VG och Ulrika Källman för möjligheten att bifoga det nya kortet i detta nummer av SM. Det ”gamla” trycksårskortet som också har med riskbedömning enligt Modifierad Nortonbedömning finns alltså kvar.

En spännande originalartikel av Lena Gunningberg om hur man kan mäta variationer i tryck med hjälp av sensorlakan tackar vi speciellt för.

Under hösten har många aktiviteter relaterade till Stoppa trycksårsdagen ägt rum. Tidsmässigt spänner de över stora delar av hösten och vi speglar några av dem i detta nummer av SårMagasinet.

Vi hoppas att du, kära läsare ska få glädje av detta trycksår-nummer av SårMagasinet.

Eftersom vi inte ”ses” innan julhelgerna vill jag å redaktionens vägnar önska alla våra läsare, alla författare och företagen som medverkat i SårMagasinet under året en skön julhelg med möjlighet till återhämtning. Kom ihåg den nya möjligheten att ställa sårrelaterade frågor, vi lovar att besvara dem utifrån SSiS’ expertis och erfarenhet. Nästa nummer av SårMagasinet fokuserar fotsår hos personer med diabetes. Kom gärna med inspel, tips om artiklar och fallbeskrivningar.

En RIKTIGT GOD HELG!

Christina Lindholm, chefredaktör

”Fenomenet Madde”

Madeleine Stenius

I detta nummer av SårMagasinet porträtterar vi en av sårvärldens giganter. Madeleine Stenius. ”Madde” är ett begrepp för alla de 1000-tals ryggmärgsskada som rehabiliterats på Rehab Station Stockholm, tidigare kallat ”Frösunda center”.

Intervju:

Christina Lindholm

Leg Ssk, Med dr, professor emerita, chefredaktör Styrelsemedlem i EPUAP

Madde har arbetat som undersköterska i över 35 år och specialiserat sig på att förebygga och läka trycksår hos neurologiskt skadade/sju-ka patienter då dessa personer har stor risk att utveckla trycksår pga. muskelförtvinning, skeletturkalkning och känslighetsfall.

Förebildsprincipen

Man har kallat henne ”Cruella” för att hon ibland blir så sträng, men hennes hjärta är gjort av rent guld. Madde säger ifrån och är rak – hon har bara ett rättesnöre – att ”hennes” patienter ska klara det nya livet i rullstol med bra toarutiner och utan trycksår. Också att de ska få hopp och få lära känna förebilder. Förebildsprincipen är för övrigt det som genomsyrar hela verksamheten. Eftersom patienterna i det spinala teamet ofta är unga och många gånger har varit med om dyk- eller trafikolyckor

behöver de redan från starten av rehabiliteringen träffa unga förebilder som ”landat” rätt trots sina skador och efterföljande rullstolsbruk. Att också få träna upp olika muskelgrupper under professionell ledning av fysioterapeuter och arbetsterapeuter under trevliga former i den stora ”motionshallen” på RSS ger inspiration och motivation. En känsla av gemenskap präglar dessa träningsstillfällen.

”Vill hellre dö än tryckavlasta”

Madde berättar att hon haft många ryggmärgsskadade som hellre vill dö än tryckavlasta. Hon berättar då noga och sakligt vad tryckavlastning kan göra för nytta, vilket resultatet kan bli annars, och vilken frekvens av lägesändringar som gäller. Sedan lämnar hon givetvis beslutet till den som uttryckt sig på detta vis, men under alla år är det bara en person som valt att inte försöka läka sina sår. Att ingjuta hopp och låta personen träffa förebilder är en oslagbar metod.

Utbildningsansvarig

Madde har arbetat med ryggmärgsskadade patienter sedan 1981. Hon ”kan” patientgruppen, och hon har ett stort nationellt nätverk. Hennes pedagogiska

Att hålla ihop vårdkedjan och involvera de ryggmärgsskadade, deras assistenter och vårdpersonal i rehabiliteringsprocessen är ett mantra för Madde.

skicklighet och brinnande intresse för utbildning av olika grupper som patienter- assistenter, all vårdpersonal har lett till att man från hennes arbetsgivare skapat en speciell tjänst som utbildningsansvarig på Rehab Station Stockholm. Tjänsten skapades utifrån ett enormt stort behov. Madde håller kurser över hela landet, oftast tillsammans med arbetsterapeuten Carin Bergfeldt och fysioterapeuten Siv Georgsdotter-Eriksson. Teamet utbildar också personal på hjälpmedelscentraler, senast i Västra Götaland, Sitnet (ett nätverk för hjälpmedels-konsulenter/tekniker, AT, FT som arbetar med problem runt sittande).

Att hålla ihop vårdkedjan och involvera de ryggmärgsskadade, deras assistenter och vårdpersonal i rehabiliteringsprocessen är ett mantra för Madde. Hon har också skrivit boken Trycksår med livet som insats med speciellt fokus på problematiken för rullstolsburna. Hennes känslighet för de rullstolsburna personer som ska läsa boken och ta till sig budskapet, har

Trycksår

MED LIVET SOM INSATS

MADELEINE STENIUS

resulterat i att huvuddelen av boken inte innehåller fotografier på trycksår utan trevliga teckningar, men att kliniska sårbilder finns med bakom en flik längst bak i boken. Det nära sambandet mellan blås- och tarmproblem och trycksår uppmärksammades tidigt av Madde, och här har hon gjort fina skrifter med roliga illustrationer riktat till ryggmärgsskadade och andra som på grund av neurologiska sjukdomstillstånd kan ha problem.

“Hur är det med dina tarmvanor” är en av de första frågorna som Madde ställer.

Madde har utvecklat en naturtrogen modell av en rumpa med förtvinade muskler som liknar verklighetens konfiguration efter en tids rullstolsanvändning samt ett ben med bland annat håltrycksår. Dessa modeller använder hon flitigt i trycksårsutbildningar. Några citat från Maddes uppskattade utbildningar:

”Många skulle ha stor nytta av Maddes föreläsning- samtliga yrkeskategorier eftersom hon är en teammänniska och beskriver så enkelt och tydligt vad det handlar om”

”Tänk om man fick ha dig med i fickan när man åker runt på hembesök”.

Utbildning av flygplatspersonal

Madde håller också regelbundet kurser för flyg- och flygplatspersonal när det gäller bland annat förflyttning av rullstolsburna. Vid dessa tillfällen brukar arbetsterapeuten Carin också vara med (ihop med en ergonom och en ryggmärgsskadad man). Det gäller inte bara den rullstolsburnas komfort och säkerhet, utan även personalens ryggar.

Trycksår

Madde är noggrann med att dokumentera och mäta sår, hon fotograferar också sår varje vecka så länge patienten vistas på RSS. Ibland upptäcker hon att någon fuskat med tryckavlastningen och trycksåret har förvärrats. Då blir det till att hitta orsaken och vara tydlig med vikten av restriktionerna i stället för en ren straffpredikan! Ibland följer också Madde och arbetsterapeuten

Tänk om man fick ha dig med i fickan när man åker runt på hembesök”

Carin med hem till den ryggmärgsskadade för att se om det föreligger några hinder för fortsatt rehabilitering i hemmet. Teamet träffar då också assistenter och närstående. Efter ett sådant hembesök görs uppföljning per telefon en månad senare. Det nära samarbetet mellan Plastikkirurgen (Jakob Lagergren) och RSS har också gjort att Madde ibland konsulteras även vid behandling av plastikkirurgins patienter för att gå igenom rutiner runt sårbehandling med en helhetssyn för att möjliggöra en läkning eller förbättra utgångsläget inför en operation (delhud/lambå).

Lambåoperationer

Det blir numera allt ovanligare att sår inte läker utan att man måste plastikeropereras. ”De som kommer hit för operation har inte gått hos oss” säger Madde stolt.

Efter lambåoperationen som utförs på Karolinska Universitetssjukhusets plastikkirurgiska klinik vårdas patienten

en vecka inläggande på vårdavdelning. Därefter flyttas hen över till RSS för fortsatt vård och rehabilitering under ytterligare 4 veckor. Madde håller under denna tid stenkoll på sårsläkning och tryckavlastning ihop med teamet runt patienten. Madde har tillsammans med plastikkirurgen Jakob Lagergren utvecklat ett vårdprogram för postoperativ vård och rehabilitering. Madde går en sår rond på vårdavdelningarna och har mottagning på Spinaliskliniken en dag/vecka. Hon hoppar vid behov in och arbetar kliniskt även andra dagar, men i princip är hon då upptagen med utbildningsaktiviteter. Två dagar / månad kommer Jakob som konsult till Rehab Station (avdelning och mottagning). De kan då tillsammans bedöma möjligheten till läkning av patienterna med svårläkta sår eller om en operation bör inplaneras. Jakob följer även upp de patienter som opererats med en lambåplastik. Att operatören är delaktig i eftervården är en trygghet för både patient och personal! Tillsammans har de också publicerat en uppmärksammad studie om 10-årsuppföljning av de opererade patienterna. Ett av fynden var den glädjande kraftiga ökningen av livskvalitet före och efter operationen.

Madeleine och plastikkirurgen Jakob Lagergren

Madde har utvecklat ett flertal utbildningsprogram, gjort utbildnings-Dvd:erna Sårskolan 2003 och Tryck-sårsskolan 2015. Hon har tillverkat flera rapporter för att träna omläggningar (förtvinad rumpa och fötter med trycksår). Hon har utvecklat och skrivit flera av Rehab Stations vårdprogram (Trycksår/ Efter en plastiklambåoperation/Tarm) samt utformat patientinformations foldrar. Hon är författare till böckerna:

- Trycksår – Enkla tips att förhindra och behandla 2003/2006.
- Skitenkelt – Om tarm- och blåsrubbning efter en skada på ryggmärgen, 2011.
- Shit happens – Bowel and bladder disorders, dec 2012.
- Trycksår - Med livet som insats, 2016.

Hon har även genomfört en studie av ryggmärgsskadade med plastiklambåopererade trycksår 2008 + 10-års-uppföljningsstudie 2015 (publicerade i Int. Wound journal 2016).

Madde sitter med i Rikssårs styrgrupp sedan 2011. Hon är medförfattare till Nationella riktlinjer för medicinsk uppföljning vid ryggmärgsbräck, MMC 2015 Trycksår hos barn och ungdomar med ryggmärgsbräck. Var med i arbetsgruppen för EPUAPs konferens i Stockholm 2014 och har varit aktiv i referensgruppen i Stockholms Läns Landstings regionala vårdprogram om Trycksår 2010.

Ibland undrar man hur Madde orkar med sin enorma arbetsbörda och hur hon orkar hålla glöden vid liv. Hon medger att detta inte är ett ”vanligt jobb”, utan att engagemanget ibland påverkar hennes privatliv. En styrka är att även hennes man arbetar mycket och inom samma bransch(rullstolstillverkare). De två fina döttrarna betyder också mycket för Madde. •

Rehab Station Stockholm har över 30 års erfarenhet av rehabilitering av personer med betydande funktionsnedsättning. Varje år rehabiliteras ca 1100 personer i de olika programmen. Man fokuserar framförallt på diagnosgrupperna ryggmärgsskador, förvärvade hjärnskador, MS och ortopediska skador.